

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Кирилка Симеонова Тагарева – доцент в Пловдивски университет “Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен '**доктор**'

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.2. Психология

докторска програма Специална психология

Автор: Диана Иванова Джамбова – Табана

Тема: Аз-ефективност на фамилния контекст при ученици с нарушение на способността за учене

Научен ръководител: проф. дпн. Дора Левтерова – Гаджалова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-2242 от 30. 06. 2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Аз-ефективност на фамилния контекст при ученици с нарушение на способността за учене“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма Специална психология. Автор на дисертационния труд е Диана Иванова Джамбова – Табана – докторантка към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. дпн. Дора Левтерова – Гаджалова от ПУ.

Представеният от Диана Джамбова – Табана комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)

- заповеди за записване в докторантура, прекъсване на обучението (поради майчинство) и за продължаване на обучението;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на Педагогическия факултет.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Диана Иванова Джамбова – Табана е завършила бакалавърска степен, специалност информатика в ПУ през 2006 г. Завършила е магистърска степен по специалност консултативна психология в ПУ през 2009 г. През периода 1.03.2015-1.03.2019 г. се е обучавала в докторска програма по специална психология към катедра „Психология“ в Педагогическия факултет на ПУ. По време на обучението си е изпълнявала отговорно всички дейности, заложили в индивидуалния учебен план за доктор и е положила успешно всички изпити, определени в плана. Диана Джамбова –Табана е работила в Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование - гр. Пловдив като психолог. Участвала е в редица национални и международни форуми: в CXLI международна научно - практическа конференция “Млад изследовател: предизвикателства и перспективи“, в научна конференция Mini- ICASSI 2015 “Деца със специални потребности” и др. Владее английски и гръцки езици. На 25.02.2020 на заседание на катедра „Психология“ дисертационният труд на Д. Джамбова – Табана е обсъден и предложен за защита пред научно жури.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертационният труд на Джамбова – Табана е посветен на важен проблем в специалната психология, свързан с ролята на родителите и семейството за развитието на децата с нарушение на способността за учене. Проблемът е актуален в научно и приложно отношение, защото е в контекста на фамилната и социалната подкрепа на децата със специални образователни потребности. Дисертантката поставя основния въпрос за влиянието на фамилната среда за развитие на ученици със специфични нарушения на способността за

учене. Конкретните задачи, разработени в дисертацията, са свързани с въздействието на семейната среда за развитието на реална самооценка на децата със специфични нарушения на способността за учене, с проучване на връзката между семейна и училищна среда, с изследване на информираността и готовността на родителите за подкрепа и съдействие в процеса на личностното развитие на децата.

4. Познаване на проблема

Докторантката Диана Джамбова - Табана познава състоянието на проблема и оценява творчески литературния материал.

5. Методика на изследването

За да получи адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд, Диана Джамбова – Табана избира да извърши емпиричното изследване с анкетни въпросници, които са авторски.

Въпросник №1 има за цел да се изследват родителските мнения за влиянието на училищната среда и връзката училище-семејство за развитието на реална самооценка при ученици със специфични нарушения на способността за учене. Въпросникът съдържа 15 айтема.

Въпросник № 2 има за цел да се проучат мненията на учителите за взаимодействието семейна-училищна среда и как тази връзка влияе върху формиране на Аз – ефективност при ученици с нарушение на способността за учене. Въпросникът съдържа 11 айтема с въпроси от затворен тип.

Въпросник №3, има за цел да изследва мнението на учениците за семейната и училищната среда и тяхното влияние върху развитието на реална самооценка и Аз – ефективността. Въпросникът съдържа 21 айтема с въпроси от затворен тип, което улеснява попълването и намалява времето за работа.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е структуриран в няколко части: увод, три глави, изводи и заключение, библиография и приложения. Общият обем на дисертацията е 229 стандартни машинописни страници. Използваните литературни източници са 153. Библиографията съдържа само източници, релевантни на темата. Посочените източници включват значими разработки по разглеждания проблем както у нас, така и в чужбина.

В първата глава на дисертационния труд Диана Джамбова - Табана прави задълбочен теоретичен анализ на литературата по изследваната проблематика. Може да се каже, че анализът е обединен около три области: характеристика на обучителните трудности, на социалните и семейните фактори в развитието и на личностното функциониране. Д. Джамбова-Табана разглежда същността на специфичните нарушения на способността за учене, като представя различни дефиниции, видове и специфика. Много подробен и съдържателен е анализът на социалната и фамилната среда за развитието на детето. Авторката разглежда структурата на семейството, ролята на родителите и стилове на възпитание. Направена е характеристика на авторитетните родители, представени са модели на социализацията, разгледано е отношението на обществото към семейства, в които има дете с увреждане и др. На сътрудничеството между семейството и училището като един от основните фактори за развитието на децата със специфични нарушения е поставен специален акцент. Анализирани са идеи на Юрий Бронфенбренер, Морис, Д. Левтерова и др. учени. Теоретичният анализ обхваща различни виждания относно личностното развитие на детето: на развитието на самопознанието, самооценката, Аз-ефективността, тяхната свързаност и специфика при децата с обучителни трудности.

Теоретичните положения, сформирани в първа глава, стават изходна научна база на дисертатката в конструирането на собственото емпирично изследване, чийто цел, задачи, хипотези, са представени във втора глава на работата. В тази част дисертантката е представила авторските въпросници, с помощта на които изследва мнението на родители, учители, ученици за влиянието на семейството и училището в развитието на личността на децата с обучителни трудности. Участниците в изследването са общо 148: 35 ученици с нарушение на способността за учене; 32 членове на семейства и 31 учители, които възпитават деца със специфични нарушения на способността за учене в България и 24 членове на семейства и 26 учители, които възпитават и обучават ученици със специфични нарушения на способността за учене в Гърция.

Трета глава е посветена на резултатите от изследването и техният анализ. Логиката в анализа следва определена линия:

- общ анализ и айтем анализ на резултатите, получени при изследване на родителите в България и Гърция, след което е направен сравнителен анализ;
- общ анализ и айтем анализ на резултатите, получени при изследване на учителите в България и Гърция, след което е направен сравнителен анализ;
- айтем анализ на резултатите, получени при изследване на учениците.

По този начин докторантката търси и намира окончателна оценка по основните направления в изследването. В таблици и диаграми са представени резултати и анализ на оценяването на ролята на социалната среда и връзката между училището и семейството в развитие на личността на учениците със специфични нарушения на способността за учене.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд на Диана Джамбова – Табана се отнасят до доказване на съществени страни в съществуващи научни проблеми и теории в специалната психология с помощта на нови средства. Дисертантката е автор на три въпросника за изучаване мнението на родители, учители и ученици за работата с децата със специфични нарушения на способността за учене. Въпросниците за родители и учители са създадени на български и гръцки езици и са приложени сред изследвани лица от България и Гърция, като е направен сравнителен анализ на резултатите. Диана Джамбова-Табана е получила потвърдителни факти за важната роля на семейството и училището и за тяхната свързаност във формирането на личността на децата със специални потребности. В съдържателно отношение приносите могат да се обособят в две направления: научни и научно-приложни.

Научните приноси се заключават в следното:

1. Констатира се, че семейната и училищната среда са значим фактор за развитие на Аз-ефективността при ученици със специфични нарушения на способността за учене.
2. Установява се, че училищната среда оказва влияние на фамилия контекст за развитието на Аз-ефективността на учениците със специфични нарушения на способността за учене.

Научно-приложните приноси се заключават в следното:

1. Разработени са авторски въпросници за изследване на Аз-ефективността на фамилията и на училищната среда за ученици със специфични нарушения на способността за учене.
2. Направен е сравнителен анализ на ролята на фамилията и на училищната среда за развитие на ученици със специфични нарушения на способността за учене в България и Гърция.

Внедряване в практиката. Открити са възможности за внедряване в практиката на резултатите от дисертационния труд по отношение на съставяне на диагностика и корекция,

както и на ефективни програми за съвместната работа между семейства и училище за личностното функциониране на децата със специфични нарушения на способността за учене.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите, които отразяват резултати на дисертацията са три. Те са самостоятелни трудове, като две от тях са участия в международно-практически конференции, а една е участие в проект. Те са посветени на личностното функциониране на децата с нарушения на способността за учене: “Реалната самооценка – предиктор за формиране на Аз-ефективността при деца/ученици с НСУ”; на родителските подходи към децата със специални образователни потребности: „Ефективност на родителските стратегии при деца със СОП” и на взаимодействието „родители-учители“ в развитието и обучението на децата: „Сътрудничество между семейството и специалисти - ключов фактор при обучението на деца със СОП”.

9. Лично участие на докторантката

Проведеното дисертационно изследване е лично дело на докторантката Диана Иванова Джамбова – Табана и формулираните получени резултати са нейна лична заслуга.

10. Автореферат

Авторефератът дава ясна представа за дисертационния труд. Той е направен според изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки и препоръки към изследването и комплекта предоставени материали.

12. Лични впечатления

Познавам Диана Иванова Джамбова – Табана от 2015 година като докторант в катедра „Психология“. Впечатленията ми от нея са положителни, тя е внимателна, отзивчива, съобразителна и добронамерена.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Представеният дисертационен труд съдържа резултати, които могат да бъдат използвани при изграждане на формиращи и корекционни програми за работа с деца със специфични нарушения на способността за учене. Препоръчвам публикуването на статии и монография по темата, която би подпомогнала работата на ресурсните учители, училищните психолози, родители, педагози и социални работници.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Педагогическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Диана Иванова Джамбова – Табана притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност специална психология като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Диана Иванова Джамбова – Табана в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма Специална психология.

08.09.2020 г.

Рецензент:

.....

(доц. д-р Кирилка Тагарева)